

O SPOLEČENSKÉ FUNKCI UMĚNÍ

Někteří kritikové a snad celé skupiny kritiků nařkají, že se určití auktoři obrací k pranepatrnému hloučku čtenářů a nic nedbají na širokou obec a na jakési poslání, o němž čas od času slycháváme, že je vlastním obsahem díla. Představa o tomto poslání je tak barevná, jako jsou barevné duše kritiků, převládá však názor, že umění má býti protijed z žurnalistických tlachanin, studnice obecného zdraví, kůň pokroku, perut pokračovacího školství a obušek na zaostalce. Jak tyto věci souvisejí s uměním? Počněme však od začátku.

Rozeznáváme literaturu dobrou a špatnou po stránce tvárné a po stránce funkční. Nemluvme o formě. Ve smyslu funkčnosti je dobrá literatura projevem ducha, jenž ve shodě s ostatní tvořivou prací je zúčastněn v proměnách země, v úkolech doby, v budování současného řádu. Znakem dobré literatury v našem smyslu je tedy životní aktivita. Této aktivitě lze zajisté rozuměti několikerým způsobem. Nepochybuji o správnosti marxistické soustavy, nuže, jaké závazky vyplývají z této orientace? Pražádné. Pražádné mimo pravdivost a kázeň. To však již platí pro každého autora. Snaha shrnouti v díle všechny vnější znaky vlastního názoru je zbytečná a bláhová a špatná. Rozumí se, že umění právě tak jako díla ostatní je možno rozlišovati na umění pravé a levé, toto dělítko však nic nepraví o významu díla v řádu uměleckém. Mluvíce o umění, nemůžeme míti na mysli než stanoviska slovesná a onu aktivitu, jež se v starší terminologii snad správněji nazývala krví. Kritikové, kteří volají po zvláštním neslovesném a nebásnickém poslání literatury, dožadují se polotvaru, jež kritika umělecká odmítá. Česká literatura měla kdysi probuzeneckou funkci, zdá se, že ideály z dob obrození se dožívají svého obrození. Pozbyly však váhy, neboť tehdejší snahy literární se vyznačovaly úsilím slovesným, úsilím, jež nynější kri-

tika přechází bez povšimnutí. Nechci zkoumati oprávněnost všelijakých idealismů, připustíme však, že je s výhodou propagovati určitou věc. Domnívá se některý kritik, že literatura má býti hlásnicí této potřeby, či řešením určitého sporu, či zvýrazněním mínění, jež se pokládá za správné? Náš oprávněný básnictví se mylí. Diferenciace, již umění nezůstalo ušetřeno, vyhradila věcem utilitárním a aktualitám tvar zcela zvláštní: reportáž. Zlomek životních obsahů, které vyjadřuje básnické dílo, je do té míry závislý na tvaru a tvoří s ním tak pevný celek, že nelze do skladby vpraviti nic cizorodého. Poměry od dob ruského románu se valně změnily. Práce, jež hovoří mnoha potřebám, nehovoří potřebě nejzákladnější, totiž básnickosti. Určitá kritika rozumí epičnosti jako sdělování faktů a jejich sledu vedoucímu ke konci, který činí zadosť jakési pravdě. Chce užívati jazyka a formy románu především proto, aby poučky přišly na svět v rouše zábavném a naopak, aby sprostá senzace nabyla zdání nezávadnosti. Na rozdíl od části kritiky, která klade důraz jen na zprostředkování zpráv, je možno tvrditi, že epika je umění, které slovesnými prostředky vytváří situace a jejich proměnu. Děj nemá závažnějšího poslání než kterýkoliv básnický obraz a v podstatě vskutku není ničím jiným než rozvedeným básnickým obrazem (Nezval). Rozumí se, že tato tvorba potlačuje vše, co je popisné, a tak se stává, že její srozumitelnost klade nemalé požadavky na okresní osvětové sbory. Nic naplat, záměry umělců a popularizátorů se namnoze rozcházejí. Doposud není život tak bohatý, abychom jej mohli zaměňovati s uměním, a věru, nezbyvá než vzdáti se básníkům, kteří jej rozhojňují. Básnické dílo, které se dnes zdá býti osamoceno a bez vlivu, přece splní své poslání, a třeba nemělo přímých následníků, stane se silou, která oplodní tvorbu.